

СТЕПАН ВИТВИЦЬКИЙ

Визначний громадсько-політичний діяч, президент Української Народної Республіки (УНР) в екзилі С. Витвицький, виступаючи на п'ятій сесії Української національної ради (1962) у Мюнхені наголошував: “Основами своєї духовності Україна належить до Заходу. Гасло свободи народів і демократії – це головні фактори нашої політичної акції”. Найголовнішими тогочасними завданнями перед українською суспільністю в діаспорі він вважав “вивести українську проблему зі стану її сучасної ізоляції, включити її в ритм конструктивних рухів західного світу”.

Народився Степан Витвицький 13 березня 1884 р. в селі Угорники біля Отинії (тепер Коломийський район) на Станиславщині (тепер Івано-Франківськ). У 1902 р. закінчив Станиславівську гімназію, вступив на правничий факультет Львівського університету. Під час навчання активно включився у боротьбу за український університет у Львові. Разом з іншими “новоспеченими матуристами 1902 року”, як згадував його товариш Віктор Пацлавський, належав до учасників сецесії (залишення навчання в університеті). 25 липня 1902 р. “Молода Україна”, що гуртувала навколо себе національно свідому й готову до будь-яких жертв для здобуття волі Україні університетську молодь й інших вищих шкіл, організувала велике віче. У ньому взяли участь близько 600 студентів і нових абсолювентів (випускників) середніх шкіл. Вони мали вирішити, чи українська молодь має й надалі бойкотувати Львівський університет, а коли ні, то яких засобів боротьби має вжити, щоб добути українській мові в університеті належні права.

З рефератом у справі українського університету виступив Євген Косевич. На вічу від наймолодших студентів полум'яну промову виголосив С. Витвицький. “Він склав подяку тим старшим товаришам, що вказали нам високі кличі патріотизму та любови народних мас, – згадував В. Пацлавський, – і що своїм непохитним становищем в обороні українських прав та демонстративним

відходом з університету вулицями Львова до далеких міст дали нам молодшим гарний примір до наслідування. Він приєднався до переважаючої думки бесідників, щоб не тільки залишити дальший бойкот Львівського університету, але, навпаки, масовими вписами на цей університет ще сильніше підчеркнути наші права на нього, та, щоб дальшу боротьбу за український університет перенести з його мурів між селянські маси і ширенням рільничих страйків у Галичині та національної свідомости наблизити хвилю емансипації та визволення українського народу”.

Студентське віче прийняло резолюцію, в якій наголошувалося, що “українська нація в Галичині переходить стадію горячої борні проти національно-політичного і соціального поневолення: 1. приступає до систематичної праці серед народу під гаслами сеї борні; 2. основою своєї праці вважає: а) політичне освідомлення і підготовку цих мас до здобуття національно-територіальної автономії з повними громадянськими правами; б) організацію українських робочих класів до здобуття соціальної рівності та справедливості; в) інтенсивне співдіяння для культурного і економічного піднесення українського народу дорогою органічної роботи”. Студенти закликали “товаришів ширити ідею аграрних страйків та докладати всіх сил до якнайуспішнішого їх проведення”.

Того ж 1902 р. відновила свою діяльність “Академічна громада” – українське студентське товариство при Львівському університеті. Його головою обрали С. Витвицького, вже знаного всім як першорядного промовця, а секретарем – студента філософії В. Пацлавського. Він згодом писав про характер роботи виділу: “Часто сходилися, щоб виготовити всілякі відозви, запрошення, програмки, оголошення, тощо, бо такі чинності входили в обсяг президіальних завдань. Коли не було на те місця чи часу в “Академічній Громаді”, то, ходили ми до дуже любленої студентами “Європейської кав’ярні”, що містилася на Марійській площі. До тої кав’ярні ходили студенти на чорну каву, що коштувала 10 центів і на стирти часописів та журналів. Заходили там також Іван Франко, Володимир Гнатюк, Іван Труш, Юліан Бачинський, автор відомої праці “Україна ingredienta”, Василь Щурат, Василь Пачовський та інші письменники, музики і мистці”.

С. Витвицький студіював не лише юриспруденцію. Він відвідував лекції професорів К. Студинського (“Слово о полку Ігоревім”), О. Колесси (Українська література першої половини ХІХ ст.), М. Грушевського з “Історії України-Руси”, поширюючи таким чином свої знання в енциклопедичному напрямі.

Крім громадської роботи, Витвицький був активним і в культурному житті. Маючи гарний голос (високий тенор), він за почином своїх товаришів Б. Шухевича і С. Людкевича навіть ходив деякий час на репетиції “Львівського Бояна”, керівником якого був професор Володимир Шухевич, а диригентом – Анатоль Вахнянин. Водночас співав у студентському хорі “Академічної Громади”, з яким об’їздив майже половину Галичини, виступаючи з концертами у містах і містечках краю, на селянських вічах. С. Витвицький також виступав в аматорському театрі, режисером якого був Володимир Винниченко, що тоді мешкав у Львові. Він любив музику і спів, особливо чумацькі та стрілецькі пісні, арії з опер Пуччіні та Леонкавалло, а також колядки.

Восени 1904 р. Витвицький, отримавши відповідну стипендію, перевівся на правничий факультет Віденського університету, де за його словами “наука права стоїть много краще, чим у Львові”. Незабаром його обрано головою Віденського студентського академічного товариства “Січ”, яке існувало тут ще з січня 1868 року.

1908 р. закінчив навчання, захистив докторат права і того ж року вступив як кандидат адвокатури до канцелярії адвоката Володимира Охримовича. Після одруження з Меланією Стельмах у 1910 р. переїхав до Дрогобича і став працювати у канцелярії відомого адвоката, громадського діяча і письменника Ярослава Окуневського.

У своїх споминах “Листок у книгу Дрогобицької землі” про цей передвоєнний період С. Витвицький писав: “Були це часи, коли українська національна свідомість тільки що почала прозябати в народних масах. І в цьому відношенні Дрогобиччина, хоч і славилася як вужча Батьківщина Івана Франка, не була винятком. Освідомна праця невеликої горстки української інтелігенції в місті, опанованому здебільша чужим елементом, натрапляла на різні труднощі. Я пригадую з того часу в Дрогобичі

таких громадських діячів, як гімназійний учитель д-р Володимир Бірчак, д-р Ярослав Окуневський, о. Василь Кункевич, о. Полієвкт Кміт, суддя Дроздовський. По селах трудилися серед народу наші вчителі й священники. Їхня праця, хоч здавалась непомітною, залишила тривалий слід”.

З вибухом війни С. Витвицький вступив до легіону Українських січових стрільців, відбуваючи певний час службу в Пресовій Кватирі; в 1915–1918 рр. працював у редакціях газет “Діло” і “Свобода”. Як член Народного комітету Української націонал-демократичної партії (УНДП) був активним учасником підготовки Листопадового Чину. Наприкінці жовтня 1918 рр. як представник Української національної ради (УНРади), С. Витвицький приїздив до Дрогобича з таємною місією підготовки перебрання влади від австрійців у повіті.

Після 1 листопада 1918 р. багато членів УНРади перейшло працювати до уряду – Державного секретаріату. У зв’язку з цим до складу Ради 12 листопада 1918 р. було кооптовано цілий ряд нових членів від різних політичних партій, в т.ч. й С. Витвицького. У зв’язку з утворенням 4 січня 1919 р. постійно діючої Президії УНРади, його призначено секретарем УНРади. Як відповідальна особа, він брав активну участь у підготовці та проведенню Злуки Української Народної Республіки (УНР) і ЗУНР – одного з найсвітліших моментів української історії.

С. Витвицький був у складі спеціальної посольської делегації, яка мала вручити Директорії грамоту-звернення УНРади і Ради державних секретарів ЗУНР від 16 січня 1919 р., де викладався зміст Закону про злуку. Грамоту підписали: за Президію УНРади – Лев Бачинський і Степан Витвицький, за Раду державних секретарів – Сидір Голубович і Лонгин Цегельський. На Софіївській площі у Києві вітав урочисте проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 р. та відкриття Трудового Конгресу. До речі, на Конгресі ухвалено важливий державний акт – універсал “До українського народу”, де повідомлялося про систему управління в УНР: вища влада в Україні в перервах у роботі Конгресу належатиме Директорії, яка доповнювалася представником ЗУНР.

12 лютого 1919 р. С. Витвицький перебрав керівництво Державним секретаріатом закордонних справ у Станиславові

в “характері першого шефа секції”, тобто першого заступника, оскільки Василь Панейко перебував у той час на Мирній конференції у Парижі.

Воєнні дії на українсько-польському фронті у березні 1919 р. принесли Галицькій армії деякі успіхи. У розпал боїв 10 березня 1919 р. Найвища Рада мирної конференції за підписами Вільсона, Ллойд Джорджа, Клемансо і Орlando, надіслала головнокомандувачеві УГА генералові М. Омеляновичу-Павленкові телеграму з пропозицією перемир'я та вислання на Мирну конференцію делегатів для розгляду територіальних домагань обидвох воюючих країн. Цю пропозицію прийняв уряд ЗУНР, проте поляки від неї відмовилися у зв'язку з покращенням їхнього становища на фронті. Другу спробу перемир'я підняв тепер уже галицький уряд внаслідок телеграми державного секретаря В. Панейка з Парижа, в якій повідомлялося про офіційну згоду поляків щодо замирення. Внаслідок такого звідомлення, уряд ЗУНР вирішив вислати своїх представників на чолі з С. Витвицьким для ведення можливих переговорів з польською стороною. “У тому відрядженні, – згадував згодом С. Витвицький, – ми перейшли лінію фронту біля Хирова. Вже на польському боці нам зав'язали очі, а коли розв'язали, то ми побачили польських вояків у невиданих досі одностроях. Це були вояки армії генерала Галлера. Ми ждали на відповідь з Варшави, але не діждалися”. Ще 9 травня 1919 р., після телеграми В. Панейка, начальна команда Галицької армії пробувала добитися перемир'я на фронті, але знову даремно.

Аналізуючи ситуацію в краї у першій половині 1919 р., С. Витвицький, вказуючи на потребу активізації партійної діяльності, відзначав: “З самого початку не було того тісного контакту між суспільністю і правительством, на яким ґрунтується державний устрій західноукраїнської демократії. Се одна недостача, а друга – се повна анергічність публічної опінії і безпрограмовість громадянської роботи”.

Навесні 1919 р. С. Витвицькому довелося докласти чимало сил та енергії у веденні зовнішньополітичних справ ЗУНР. У ці важкі дні над Східною Галичиною нависла загроза нової агресії з боку Румунії, яка раніше окупувала Буковину, і зосереджувала свої

війська для наступу на ЗУНР. У березні 1919 р. на офіційну ноту галичан румунський уряд повідомив, що ніяких агресивних намірів немає, а концентрація військ проводиться з метою підтримки порядку на Буковині. Тому до Бухареста для переговорів про союз Румунії та ЗУНР виїхала спеціальна делегація на чолі з державним секретарем С. Витвицьким. У Бухаресті С. Витвицький заявив про необхідність спільних дій проти більшовизму в інтересах Румунії та України. На це румунський прем'єр Ферікілі відповів, що він стоїть за створення блоку Польща–ЗУНР–Румунія як надійного заслону проти більшовизму. Таку ідею підтримав голова місії Антанти в Румунії Бартело, який заявив С. Витвицькому, що “бар'єром проти більшовиків є союз вас (ЗУНР), поляків і румунів”.

Коли в Бухаресті велися розмови про створення такого союзу і говорилося про ЗУНР як про союзника, то в Парижі йшли переговори про створення антибільшовицького блоку тільки з Румунії та Польщі і негайну окупацію Східної Галичини за участю румунів. Переговори в Бухаресті з делегацією ЗУНР були фарисейськими і розраховані тільки на знищення ЗУНР. С. Витвицький дізнався від французького журналіста Дідоше про існування таємного польсько-румунського договору щодо окупації Східної Галичини румунськими військами. Знаючи про це, все ж таки делегація ЗУНР звернулася 14 травня 1919 р. до румунського уряду з проханням закликати Антанту захистити Галицьку республіку від нападу польської армії, мотивуючи це бажанням перекинути всю армію на боротьбу з більшовиками.

Однак відразу ж уряд ЗУНР отримав телеграфне повідомлення від румунського команданта буковинського фронту, що румунське військо, задля забезпечення військового зв'язку між Буковиною та Семигородом, мусить зайняти залізничну колію Станиславів–Надвірна і тому галицькі військові частини повинні залишити цей відтинок. Підтримуваний Антантою румунський уряд 20 травня 1919 р. наказав своїм військам (10 тис. осіб) перейти північний кордон Буковини і рушити назустріч польській армії. 24 травня румуни виставили ультиматум урядові ЗУНР про звільнення південно-східної частини краю аж до Коломиї, яку вони мали доручення окупувати.

“Моя місія, – писав С. Витвицький, – для того, щоб румунську загрозу відхилити, була засужена на невдачу. Коли я з моїми товаришами пізною ніччю переїхав границю, мене повідомив командант румунського фронту, що він має наказ в означеній порі почати наступ і, що зміна цього наказу може прийти тільки з Бухаресту. Під час моєї телефонної розмови з Бухарестом союзна польська армія йшла в офензиву. Повертаючись з Снятина, ми зустрічали лави народу, які йшли до Станиславова. Це йшли селянські добровольці, щоб рятувати свій уряд. У Станиславові ми застали приготування до евакуації. Почався відступ”. Державний секретаріат ЗУНР змушений був залишити Станиславів і виїхав до Бучача. А румунські війська, без опору, окупували Коломию і шість повітів: Коломийський, Снятинський, Косівський, Городенківський, Печеніжинський і Делятинський. Це був новий акт агресії проти українського народу.

За таких обставин, з метою зміцнення влади, УНРада й Державний секретаріат від 9 червня 1919 р. запровадили диктатуру на території Західної області Української Народної Республіки (така назва ЗУНР після проголошення об’єднання з УНР). Голова УНРади Євген Петрушевич був призначений Диктатором, який здійснював всю повноту влади “в своїм імені” через уряд – уповноважених диктатора. С. Витвицький зайняв посаду уповноваженого закордонними справами, а від листопада 1919 до серпня 1920 р. цією ділянкою в уряді керував сам Є. Петрушевич.

У червні 1919 р. Чортківська офензива принесла тактичні успіхи УГА. Однак через брак амуніції, відповідного озброєння галичани під натиском армії Галлера змушені були відступити. Терміново С. Голубович і С. Витвицький зустрілися в Кам’янці-Подільському з С. Петлюрою, з яким вирішили умови переходу УГА і уряду ЗУНР за Збруч при повному збереженні їм свободи дій. Після переходу на Наддніпрянщину Галицька армія зустрілася з двома ворожими силами: Денікіним і більшовиками, а в тилу були поляки. У такому становищі обидва українські уряди вважали за необхідне погодитися на примирення з поляками.

Уряд УНР вислав до Варшави місію для нав’язання взаємин з Польщею. До її складу входив Міністр закордонних

справ А. Лівичський (голова), Л. Михайлов і С. Витвицький як заступники. Члени місії УНР передали 2 грудня 1919 р. польському урядові декларацію про визнання польської окупації Галичини згідно з ухвалами 20 листопада 1919 р. Найвищою Радою Мирної конференції проєктом статуту про автономію краю. Згадана декларація стала основою для Варшавського договору 22 квітня 1920 р. між УНР і Польщею. С. Витвицький, не змінюючи свого становища щодо державної незалежності Східної Галичини, вважав цю справу надзвичайно принциповою, разом з іншими галицькими делегатами виступив і подав протест проти згаданої декларації Директору політичного департаменту Міністерства закордонних справ Польщі Окенцкому. Однак місія галичан ним не була визнана і вони подали письмову заяву польському урядові. На зустрічі з тодішнім главою Польської держави Ю. Пілсудським галицьким делегатам на чолі з С. Витвицьким вдалося добитися звільнення українців з таборів інтернованих, позитивно полагодити повернення на службові посади українських урядовців, дещо припинити безчинства польського режиму в Східній Галичині.

Наприкінці 1919 р. уряд ЗУНР переїхав до Відня. 1 серпня 1920 р. С. Витвицького знову призначено уповноваженим закордонних справ в екзильному уряді ЗУНР. 24 жовтня 1920 р. він подав Є. Петрушевичу рекомендації щодо організації свого відомства з аналізом міжнародного становища. Зокрема вважав необхідним утворення чотирьох секцій у закордонному відомстві й окремого референта для них. Крім цього, мав бути також референт, який щоденно подавав би огляд закордонної преси.

Аналізуючи тогочасну міжнародну ситуацію, і, шукаючи найвірогіднішого союзника для Східної Галичини, С. Витвицький зупинився на Чехословаччині. Він зазначав, що утворення Східногалицької держави є, насамперед, першочерговим інтересом Чехословаччини, дасть можливість звільнитися з політичної облоги (йшлося про Польщу, Румунію й Угорщину) і стати в перспективі великою економічною та політичною потугою. З іншого боку, керівник зовнішнього відомства ЗУНР підкреслював, що Східна Галичина так само потребувала безпосереднього кордону з Чехословацькою республікою. Такий зв'язок, на думку С. Витвицького, створив би в центрі Європи сильний блок

двох держав по обидва боки Карпат, а союз Східної Галичини з Україною, Білорусією, Литвою та Естонією поставив би міцний бар'єр від Польщі та Росії, полегшив би становище чехословаків у випадку польських воєнних зазіхань проти них.

С. Витвицький проаналізував становище галичан під польською окупацією, наголосивши, що до краю вже іммігрувало понад 60 тис. польських колоністів. Зважаючи на такі темпи колонізації, він прогнозував перетворення Східної Галичини через 6–8 років на край з польським національним характером. “Балканізація” Східної Галичини, – резюмував С. Витвицький, – не була в чеських державних інтересах.

У зверненні до уряду ЗУНР С. Витвицький наполягав якнайсильніше інтервенювати перед державами Антанти вирішення східногалицького питання шляхом уконституювання Східної Галичини як самостійної держави, яка вплинула б на державотворчі процеси у Наддніпрянщині.

До часу вирішення східногалицького питання він пропонував добитися у чеських фінансових колах кредиту в розмірі 101 млн чеських корон для підтримки господарського життя в краї; рекомендував звернути увагу на розв'язання українського питання на Закарпатті.

Підсумовуючи роботу галицької делегації на переговорах у жовтні 1920 р. у Ризі, С. Витвицький вважав, по-перше, її успіхом інформацію для світової преси, зокрема країн Антанти, про дійсний стан східногалицької проблеми, оскільки “виявилось, що за границя досі ще не є про нас точно і правдиво поінформована”. По-друге, він надавав певного значення факту визнання обома радянськими делегаціями (РРФСР і УСРР) самостійності Східної Галичини, проте тут же наводив думку В. Винниченка, що “російські більшовики не бажають самостійності Східної Галичини, ні її прилучення до радянської України”. Досягненням делегації визнав підписання договору з Білорусією про спільні дії та спільну ноту протесту обох делегацій про “безправне знасилування волі цілих народів, старі землі яких переторговано як приватну власність відповідно до забаганок зарозумілого імперіалізму”. С. Витвицький висловив сподівання щодо справедливого вирішення східногалицького питання

Антантою на основі інформації представника ЗУНР у Парижі, який мав розмову з шефом російського відділу МЗС Франції. Однак стосовно Лондона, то в керівника зовнішньо-політичного відомства галицького уряду не було надії на позитивний результат, оскільки “дотичний референт нашої справи в англійським МЗС” поінформував, що “Англія тепер для нас нічого зробити не може”.

Охарактеризувавши стан східногалицького питання, С. Витвицький резюмував, що “ніяка з держав Антанти в теперішнім політичним положенню не схоче утруднювати становище Польщі видвиганням галицької справи”.

Ризький мирний договір 18 березня 1921 р., заключений між Польщею з одного боку та Радянською Росією і УСРР з іншого, залишив під пануванням Польщі цілу Галичину. “Ризький договір, – писав С. Витвицький, – був, по суті, перекресленням Варшавського, але оба вони опісля заважили видатно на долі Галичини на міжнародному форумі”.

Однак справа статусу Галичини залишалася поки що невіршеною. Тому Уповноважений закордонних справ вважав своїм завданням у відповідний час використати сприятливу кон’юнктуру, загострити галицьке питання. Він зазначав, що серед плінності тодішніх міжнародних відносин потрібно було постійно пригадувати провідним політичним діячам Європи про вагу галицької проблеми та потребу її розв’язання.

28 листопада 1920 р. УНРада за підписами Є. Петрушевича, К. Левицького, С. Витвицького і Е. Брайтера надіслала до Ліги Націй ноту в якій йшлося про вимогу визнання незалежності Східної Галичини, захист українського населення краю від безчинств польського режиму, а також допущення УНРади до заступництва перед нею інтересів східногалицького населення. Не отримавши відповіді Ліги Націй на цю ноту, УНРада 12 лютого 1921 р. надіслала їй нову.

На засіданні 23 лютого 1921 р. Рада Ліги Націй визнала, що сувереном (носієм верховної влади) Східної Галичини за міжнародно-правовими нормами залишалися країни Антанти, а Польща – лише тимчасовим військовим окупантом. Справу

її правно-державного статусу вона передає Раді послів (як органу держав Антанти і Мирної конференції), яка й повинна її вирішити. “Вона (Рада Амбасадорів), – зазначав С. Витвицький, – була формально зобов’язана берегти правний лад, встановлений мировими договорами, однак на зовні вона могла діяти тільки посередньо, шляхом інтервенцій окремих урядів, що їх вона репрезентувала”.

21 січня 1921 р. відбулися зміни в персональному складі уряду: К. Левицький став Уповноваженим закордонних справ, а С. Витвицького ще 27 грудня 1920 р. призначено головою делегації ЗУНР та Мирну конференцію в Парижі та одночасно доручено йому провід надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР у Лондоні.

Знаючи, що уряди держав Антанти відстоювали територіальну автономію краю, С. Витвицький намагався змінити їхнє ставлення до самостійності Галицької республіки.

Завдяки енергійній діяльності С. Витвицького, його особистому спілкуванню окремі члени Британського парламенту прихильно ставилися до галицьких вимог. Зокрема в Палаті громад англійські послы часто висували галицьке питання своїми запитаннями та інтерпеляціями. На одну з таких інтерпеляцій в Палаті лордів 25 червня 1921 р. тодішній прем’єр-міністр Ллойд Джордж відповів, що Галичина перебуває під польською окупацією, не вжито ніяких заходів для забезпечення волі населення згідно з постановою Найвищої Ради з 1919 р., а вістки про польську колонізацію правдиві.

В англійській пресі все частіше почали з’являтися українські інформації, зокрема у проурядових виданнях. Однак у Франції українці не мали такого доступу до засобів масової інформації, як в Англії. Французька преса рідко поміщувала українські вісті, за винятком одного щоденника, закидаючи галичанам зовсім неоправдано політичне германofільство.

С. Витвицькому під час свого перебування в Парижі та Лондоні вдалося заручитися підтримкою щодо галицького питання окремих суспільно-політичних організацій – французьких: Товариство Союзу народів, Французька Ліга оборони прав

людини; англійських: Товариство Союзу народів, Англійська Ліга миру і свободи.

Важливого значення надавав уряд ЗУНР вирішенню проблеми Східної Галичини Міжнародній конференції в Генуї (квітень 1922 р.). С. Витвицький входив до складу галицької делегації, в якій також були: К. Левицький (голова), С. Рудницький, о. Йосафат Жан та Е. Брайтер. Делегація представила конференції меморандум, в якому висвітлювалася багатостраждальна історія краю, масштаби руйнацій під час воєнних дій та жакливої польської окупації, що наступила після Першої світової війни. На конференції, з англійської ініціативи, було підняте питання Галичини і навіть внесено проєкт автономного статусу для неї. Проте вирішення справи Східної Галичини знову відклалося. Після конференції С. Витвицький надрукував статтю у французькому часописі “L'Europe Nouvelle” під назвою “Незалежність Східної Галичини”, в якій знайомив читачів з історією державності після розпаду Габсбургської монархії та наголосив на правомірності визнання суверенної Галицької республіки.

Оскільки заходи щодо країн Антанти не давали позитивних наслідків, 28 серпня 1922 р. Є. Петрушевич надав повноваження К. Левицькому, С. Витвицькому і о. Й. Жану для захисту інтересів населення Східної Галичини в Лізі Націй, а 6 вересня їй була надіслана нота від імені УНРади за підписами К. Левицького і С. Витвицького. Делегація нагадала про ухвалене Лігою Націй 27 вересня 1921 р. рішення про рекомендацію конференції в Генуї (10 травня 1922 р.) негайно розглянути і вирішити проблему Східної Галичини.

22 вересня 1922 р. III асамблея Ліги Націй ухвалила резолюцію, в якій вимагали від країн Антанти якнайшвидшого вирішення питання про державний статус Східної Галичини. С. Витвицький, аналізуючи розгляд східногалицької проблеми на асамблеї Ліги Націй, наголошував, що це питання вже втретє нею розглядається на її засіданнях. Він спростував плітки, які польська делегація поширювала серед учасників асамблеї, ніби 1) УНРада Східної Галичини вже заключила договір з більшовиками, і тому галицький уряд належить до ворогів країн Антанти; 2) східногалицьке питання вже вирішене як внутрішня

справа Польщі, оскільки вона надала Східній Галичині широку автономію та на цій основі розпочала вибори до парламенту на території краю.

Особливо відзначив С. Витвицький підтримку литовського представника змагань українців Східної Галичини за свою державну незалежність. На асамблеї ніхто не виступив проти справедливих вимог українців, тобто не підтримав загарбницьких дій Польщі.

Як представник ЗУНР у Парижі С. Витвицький докладно інформував уряд про стан східногалицької проблеми та міжнародне становище, яке з початком 1923 р. для Східної Галичини стало несприятливим. 11 березня 1923 р. С. Витвицького прийняв начальник східноєвропейського відділу МЗС Франції Лярош у справі майбутнього рішення Ради послів. Під час зустрічі він запитав Витвицького про ставлення українців щодо приєднання Галичини до Польщі та готовність забезпечення краю автономії польським урядом. На таку пропозицію французького дипломата представник ЗУНР дав негативну відповідь і на тому зустріч закінчилася.

Рішенням Ради послів держав Антанти 14 березня 1923 р. Східна Галичина була передана у юридичне володіння Польщі, а обіцянки про “гарантії” та “режим автономії” стали лише прикриттям анексії краю, які ніколи і ніким не виконувалися.

Восени 1924 р. С. Витвицький повернувся до Дрогобича і відразу приступив до адвокатської практики (спочатку разом з Михайлом Терлецьким, а згодом самостійно). Водночас взявся до громадської праці, або, як тоді говорили, “до праці на народній ниві”.

С. Витвицький, крім адвокатської роботи, був віце-бургомістром Дрогобича, очолював філії “Просвіти”, “Сільського господаря”, “Маслосоюзу”, працював у Союзі кооперативів, дбав про розвиток “Української Захоронки”, Народного дому та інших установ.

Незважаючи на зайнятість своєю основною працею, С. Витвицький дуже багато часу присвячував національно-культурній діяльності. Він об’їздив цілий Дрогобицький повіт: “Мої поїздки відбувалися при допомозі загальноживаного в той час транспортації

– простого селянського воза. Звичайно в неділю, а коли довше треба було їхати, то в суботу по мене приїздила підвода і ми їхали на село. До читальні сходились люди, заповнювали невелику залю і так відбувалася наша зустріч. Часом траплялися бешкети з боку лівих активістів, але мушу сказати, що назагал мене приймали прихильно, гостинно і ці зустрічі з селянами в їх домівках належать до моїх найкращих спогадів”.

Разом з селянами С. Витвицький обговорював різні справи, зокрема про відновлення діяльності та організацію нових господарських і культурно-освітніх установ.

“Я не знаю іншої суспільности, – наголошував С. Витвицький, – яка виявила б стільки характерности і жертвовности, як тодішнє наше громадянство в Галичині. З мізерних прибутків із малих селянських нивок, з дрібних заробітків наших робітників, ремісників і інтелігентів, ми здвигнули величаву будівлю, що обіймала цілість нашого громадського життя. Це була неначе держава в державі, якої не міг подолати противник”. Завдяки величезній громадській діяльності С. Витвицького, його найближчих товаришів – лікаря Чапельського, адвокатів Пацлавського і Блажкевича й чималого гурту інших співробітників Дрогобиччина стала одним із передових повітів за кількістю кооперативних крамниць, господарських, культурно-освітніх установ.

У вересні 1936 р., завдяки його старанням про дозвіл проведення, відбувся величний Кооперативний день у Дрогобичі, в якому взяли участь всі українські організації та установи з цілого повіту. Свято було задумане як маніфестація української національної свідомості, почуття самотності та сили. На це торжество прибув Перемишльський єпископ Й. Коциловський.

Відбувся маніфестаційний похід з участю близько 15 тис. осіб. На мітингу, після освячення кооперативного прапора, виступив С. Витвицький: “Нація, це як людський організм, – підкреслив він, – кожна частина, себто кожна верства нації мусить сповняти свої обов’язки, – завзято і послідовно, у згоді з другими членами, кожний на своєму пості і призначенні, – такий нарід буде жити і рости!”

Як адвокат С. Витвицький багато разів виступав на захист селян. Зокрема захищав 16 мешканців села Добрівляни, незаконно арештованих в 1929 р. польською поліцією під час Загальних

зборів читальні “Просвіти”, жителів села Брониці, яких жорстоко побила поліція в 1938 р. при посвяченні читальні та ін.

С. Витвицький належав до Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), очолював його Дрогобицький і повітовий комітет.

Посольський мандат С. Витвицький здобув на виборах у 1935 р., а в 1938 р. став заступником голови УНДО та Української парламентарної репрезентації (УПР) у сеймі. Статус посла дав йому можливість виступати на засіданнях сейму проти різних зловживань державних органів і заступатись за гарантовані конституцією права українського населення краю.

З 1945 р. С. Витвицький перебував на еміграції, де брав активну участь у громадсько-політичну житті, зокрема в організаціях Центрального представництва української еміграції в Німеччині й створенні Української Національної Ради, замість Державного Центру Української Народної Республіки, який існував з 1922 р. На першій сесії УНРади, що відбулася 16–20 липня 1948 р. в Авгсбурзі (Баварія), він був обраний заступником голови Ради.

Виступаючи на сесії в обговоренні проекту Декларації УНРади, С. Витвицький зазначав, що Декларація – це візитна картка українців на міжнародній арені, якій потрібно підкреслити про об'єднання українців зі світовим рухом, наголосити, що “ми не є ізоляціоністи, а включили себе в світові тенденції політики”.

УНРада наголошувала на поборенні будь-яких тоталітарних і диктаторських режимів, вважала необхідною політику близьких взаємин і тісної співпраці насамперед з усіма народами, поневоленими Москвою. Закінчувалася Декларація кличами: “Нехай живе спільний фронт боротьби народів, поневолених Советським Союзом! Нехай живе Незалежна Соборна Українська Держава!”

У 1949 р. С. Витвицького обрано заступником голови Виконавчого органу (уряду) УНРади і керівником відомства закордонних справ, а з 1951 р. також представником Виконавчого органу в США. На третій сесії у Мюнхені 1954 р., після смерті Андрія Лівницького, С. Витвицький обраний головою Виконавчого органу, а відтак – Президентом УНР на еміграції.

На посту президента УНР С. Витвицький пропрацював 11 років. Незадовго до своєї кончини С. Витвицький писав: “Якою

беззглядно не була б наша теперішня дійсність, ми знаємо, що вона не вічна. Ми віримо в силу українського народу, що виявив стільки непотрібної стійкості у довгій боротьбі за свою незалежність. Ми віримо, що він врешті таки доб'ється свого права і займе належне йому місце в колі вільних народів світу, – так, як у це вірив наш великий земляк Іван Франко”. Помер 9 жовтня 1965 р., похований на православному цвинтарі Святого Андрія Первозванного в Бавнд-Бруку (штат Нью-Джерсі, США).

Література: Дрогобиччина – земля Івана Франка. НТШ. Український архів. Т. XXV. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973; Енциклопедія українознавства. Т. 1. – Львів, 1993; Державний центр Української Народної Республіки в екзилі. – Філадельфія; Київ; Вашингтон, 1993; Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 1, 2. – Івано-Франківськ, 2001; Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Мюнхен, 1995; Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів. Т. 4. – Дрогобич, 1997; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Історія. – Івано-Франківськ, 2001; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія / Гол. ред. М. Кугутяк. – Львів; Івано-Франківськ, 2008.

Костянтин Кондратюк, Іван Патер